

TÜRKİYE'DE ÖZEL HASTANELER: Sermayenin Yeni Birikim Alanı ya da AKP'nin Patron Sevgisi

Onur HAMZAOĞLU*

Özet: Bu makalede, Türkiye'de sağlık hizmetlerinin finansmanı ve hizmet sunum modellerindeki değişime paralel olarak, özel hastanelerin niceliksel gelişimi ortaya konmuştur. Türkiye'de özel hastane sayısı, özel hastane yatak sayısı ve özel hastane başına düşen ortalama yatak sayısındaki yıllar içindeki artış dikkate alındığında, özel hastaneleri üç dönemde incelemek mümkündür: 1) Butik Özel Hastaneler Dönemi 2) Geçiş Dönemi ve 3) Mega Özel Hastaneler Dönemi. Özel hastane masraflarının kamu sosyal güvenlik kurumları tarafından karşılanmadığı, bu nedenle de kişilerin özel hastane giderlerini ceplerinden karşılama durumunda oldukları 1995 yılına kadarki dönemde Türkiye'de varıl nüfusun yaşadığı kentlerde "Butik Özel Hastaneler" söz konusudur. Geçiş Dönemi olarak adlandırılabilir 1996-2005 yıllarında, bazı kamu sosyal güvenlik kurumlarının üyeleri için doğrudan özel hastanelerden de hizmet satın almaya başlamaları ve kamu hastanelerinden özel hastanelere sevk önünün açılmasıyla birlikte, sayıları yatak kapasiteleri ve ülke genelindeki yaygınlıkları artmaya başlamıştır. Kamu sosyal güvenlik kurumlarının tümünün doğrudan hizmet satın almaya başlaması ile birlikte, "Mega Özel Hastaneler Dönemi" 2006 yılındaki uygulamalarla beraber başlatılmış, sayı ve kapasite artışı ile birlikte, yıllar içinde yaygınlığı daha da artmıştır. Bu eğilim günümüzde de devam etmektedir.

Anahtar sözcükler: özel hastane, özel yatak, butik özel hastane dönemi, mega özel hastane dönemi, Türkiye, kamu tedavi harcamaları

Private Hospitals in Turkey:

New Domain for Capital Accumulation or AKP's Affection For Bosses

Abstract: The article explores quantitative trends in private hospitals parallel to the change in the financing of health services and service delivery models in Turkey. Given the increase in the number of private hospitals, private hospital beds and average number of beds per private hospital it is possible to examine these facilities in reference to three periods: 1) the period of boutique private hospitals; 2) transition period, and 3) the period of mega private hospitals. Until 1995 when public social security institutions did not cover expenses in private hospitals and thus citizens had to cover such expenses from their personal budgets, we observe "Boutique Private Hospitals" in urban centres where wealthy people lived. In the period 1996-2005 as a transition phase, the number, bed capacity and geographical availability of private hospitals started to increase as some public social security institutions purchased services from private hospitals and it became possible to make referrals from public to private health facilities. As public social security agencies altogether started to procure services from without, the "Mega Private Hospitals Period" came in 2006. This trend is still continuing.

Key words: private hospital, private bed, boutique private hospital period, mega private hospital period, Turkey, public health spending

Giriş

Yirminci yüzyılın son çeyreğine girerken yaşanan, kapitalizmin yapısal krizinin, sermayenin kazanımlarıyla aşılabilmesi amacıyla, sistemin hem üst yapısında hem de alt yapısında köklü değişiklikler gerçekleştirildi. Başka bir ifadeyle, seksenli yıllarla birlikte kapitalizm yeniden düzenlendi. Bir yandan değişen sermayeye yönelik müdahalelerle (esnek çalışma, sendikasılaştırma, kalite çemberleri vb.) sömürü oranını artırmak için uygulamalar hızla çalışma yaşamına sokuldu. Öte yandan, sabit-değişmeyen sermaye alanına

yönelik olarak bugün de devam eden, doğa ve insana rağmen, yeni enerji ve hammadde kaynak ve çeşitliliği yaratma ve üretim sürecine dahil etme faaliyetleri hız kazandı. Sağlık hizmeti sunumu, sermaye sahipleri-patronlar için de çok uzun yıllar, emek-gücünün yeniden üretimi için gerekli öğelerden biriyken, söz konusu dönemde sermaye için yeni bir birikim alanı olarak düzenlendi. Bunu sağlayabilmek için, Dünya Bankası ve IMF'nin koordinasyonunda "yapısal uyum politikaları" kapsamında bir yandan maliyet artışından kaynaklandığını iddia

*Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD

ettikleri "sağlık krizi"nin varlığını kanıtlamaya-toplumlara kabul ettirmeye çalışırken, öte yandan, buna çözüm olarak 'sağlık reformu'nu hükümetler eliyle gerçekleştirdiler (WB, 1987; Hamzaoğlu, 2013; Hamzaoğlu, 2014).

Sağlık reformunun uygulamaya konduğu onlarca ülkede sağlık alanında hem hizmet sunumu hem de mülkiyet düzeyindeki özelleştirmeler bir çığ hızı ve boyutunda gerçekleştirildi. Kamunun verimsizliği propagandası eşliğinde, sağlık hizmetlerinin sunumunda kamu yerine özel sektör tercihi hayata geçirildi. Kamu hastanelerinin işletmeleştirilmesi, kamu hastanelerinin özel sektöre satılması, kamu özel ortaklığı vb. uygulamaların yanı sıra, yerli ve yabancı sermayenin hastanecilik alanına girmesi için uygun koşullar sağlandı (WB, 1993; Homedes, 2005; Hamzaoğlu 2007). Söz konusu propaganda ve uygulamalara karşın, yapılan araştırmalarda özel hastanelerin kamu hastanelerine göre daha verimli olduğu ya da kamu hastanelerinin özel hastanelerden daha az verimli olduğuna yönelik geçerli yeterli kanıt elde edilemedi (Belek, 1998).

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de mülkiyeti kişi ya da şirketlere ait olan özel hastanelerin yıllar içindeki sayı ve dağılımı ile bunu belirlediği düşünülen uygulamalarla, birlikte değişiminin-ilişkisinin ve Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)'nun tedavi hizmeti satın almadaki tutumundaki yıllar içindeki değişimin incelenmesidir.

Veri Kaynağı ve Sınırlıklar

Çalışmanın iki temel veri kaynağı bulunmaktadır. İlki, Sağlık Bakanlığı (SB) tarafından yayımlanan Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllıkları (YTKİY), ikincisi ise SGK tarafından yayımlanan İstatistik Yıllıklarıdır.

Çalışmada SB istatistiklerinde özel hastaneler olarak kabul edilen dernek, azınlık ve yabancı hastaneler dışarıda tutularak, yalnızca mülkiyeti kişi ve/veya şirketlere ait hastaneler özel hastane olarak kabul edilmiştir.

SB tarafından 1975-2007 yılları için yayımlanan YTKİY'lerde hem SB hem özel hem üniversite hastaneleri ve diğer kamu hastaneleriyle ilgili bilgiler il düzeyinde yer almakta, ayrıca bu hastane gruplarının hizmet sunumlarıyla ilgili ülke genelini yansıtan parametrelere (yatak işgal oranı, yatak devir hızı, devir aralığı vb.) yer verilmekteydi. SB, 2008-2012 yıllarını kapsayan beş yıllık dönem için YTKİY yayımlamamıştır. Daha sonra, Refik Saydam

Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü tarafından, 2011 yılında 2008-2010 yılları için, Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü tarafından da 2012 yılından itibaren Sağlık İstatistikleri Yıllıkları yayımlanmıştır. Söz konusu altı yıla ait yıllıklarda yataklı tedavi kurumlarıyla ilgili son derece sınırlı veriler söz konusudur. Son olarak, Ekim 2014 tarihinde, Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu tarafından yayımlanan Kamu Hastaneleri Birlikleri 2014 başlıklı raporda SB hastaneleriyle ilgili veri sunulmuştur. Söz konusu dokümanda, özel ve üniversite hastanelerinin yalnız kurum ve yatak sayıları bulunmakta, ne ülke geneli ne de il düzeyinde hizmet sunumuyla ilgili göstergelere yer verilmemektedir.

Tedavi hizmetlerinin sunumuna yönelik köklü değişimlerin ve sonuçlarının izleneceği yıllar olan 2008-2013 dönemine ait yukarıda ifade edilen verilere ulaşılamadığından, hizmet sunumu ile ilgili değerlendirmeler yapılamamıştır.

SGK, son olarak 2013 yılına ait istatistik yıllığını 22 Ocak 2015 tarihi itibarıyla web sayfasında yayımlamıştır. Bununla birlikte, önceki yıllardan farklı bir tutumla beşinci bölüm olarak yayımlamakta olduğu mali istatistiklere yer vermemiştir. Bu nedenle, SGK tedavi harcamalarının 2012 yılı sonrasında ilgili verilere ulaşılamamıştır.

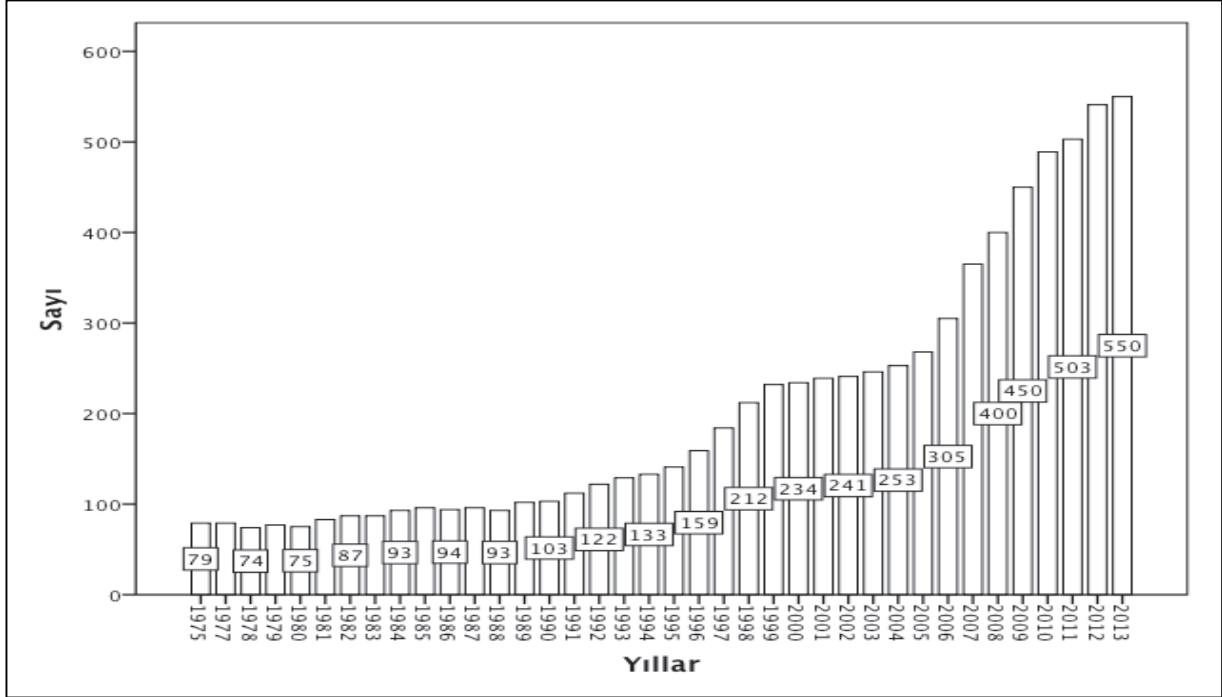
Türkiye'de özel hastanelerle ilgili tarihsel süreç ve mevzuat

Türkiye'de, 1923 yılında, kişi ve/veya şirketlere ait özel hastaneler, mevcut yataklı tedavi kurumlarının %2.9'unu (14'ü), özel hastane yatakları da toplam hastane yataklarının %8.3'ünü (532'sini) oluşturmaktadır (SSYB, 1923-1983). Bu durum Osmanlı İmparatorluğu döneminde kamu tarafından tedavi edici sağlık hizmetlerinin sunumundaki yokluk derecesine varan sınırlılıkla açıklanabilir. Devlet hastanesi sayısı, Cumhuriyetin kuruluş yılında yalnızca üç iken, 1925'de 17, 1930 yılında da 36'ya ulaşmış, aynı yıllar için bu hastanelerdeki yatak sayısı, 950'den başlayıp, 2755 ve 3965 olmuştur. Söz konusu yıllarda özel hastane açılmadığı için, bu durum doğal olarak özel hastanelerin ve yataklarının payını azaltmıştır. Türkiye'de özel hastanelerle ilgili ilk yasa, 5 Haziran 1933 tarih ve 2419 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2219 sayılı Hususi Hastaneler Kanunu'dur. Söz konusu Yasa ile özel hastanelere hastalarını yatırarak tedavi hizmetleri işlevi verirken, poliklinik hizmetlerinin düzenlenmesiyle ilgili herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Özel hastanelerde poliklinik hizmetlerinin sunumuyla ilgili ilk düzenleme, 27 Nisan 2002 tarih ve 24708 sayılı

Tablo 1. Özel hastanelerle ilgili bazı verilerin ilgili dönem için ortalama değerleri

	Özel Hastane Sayısı	Özel Hastane Yatak Sayısı	Özel Hastane Başına Ortalama Yatak Sayısı
Butik Özel Hastaneler Dönemi ...1975-1995	98	3386	33.6
Geçiş Dönemi 1996 - 2005	227	10855	47.7
Mega Özel Hastaneler Dönemi 2006 - 2013...	450	26410	57.3

Kaynaklar: Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Tedavi Kurumları Genel Müdürlüğü. (1976-1978). Yataklı Tedavi Kurumları 1975-1987 Yılı Bültenleri. Ankara. Sağlık Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (1989-2008). Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllıkları 1988-2007. Ankara. Sağlık Bakanlığı. Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü. (2011). Sağlık İstatistikleri Yıllıkları 2008-2010. Ankara. Sağlık Bakanlığı. Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü. (2012-2014). Sağlık İstatistikleri Yıllıkları 2011-2014. Ankara. Sağlık Bakanlığı. Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu (2014). Kamu Hastane Birlikleri 2014, İkinci Baskı, Ekim, Ankara. Verilerinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

Şekil 1. Türkiye’de yıllara göre özel hastane sayıları (1975-2013)

Kaynaklar: Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Tedavi Kurumları Genel Müdürlüğü. (1976-1978). Yataklı Tedavi Kurumları 1975-1987 Yılı Bültenleri. Ankara. Sağlık Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (1989-2008). Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllıkları 1988-2007. Ankara. Sağlık Bakanlığı. Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü. (2011). Sağlık İstatistikleri Yıllıkları 2008-2010. Ankara. Sağlık Bakanlığı. Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü. (2012-2014). Sağlık İstatistikleri Yıllıkları 2011-2014. Ankara. Sağlık Bakanlığı. Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu (2014). Kamu Hastane Birlikleri 2014, İkinci Baskı, Ekim, Ankara. Verilerinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

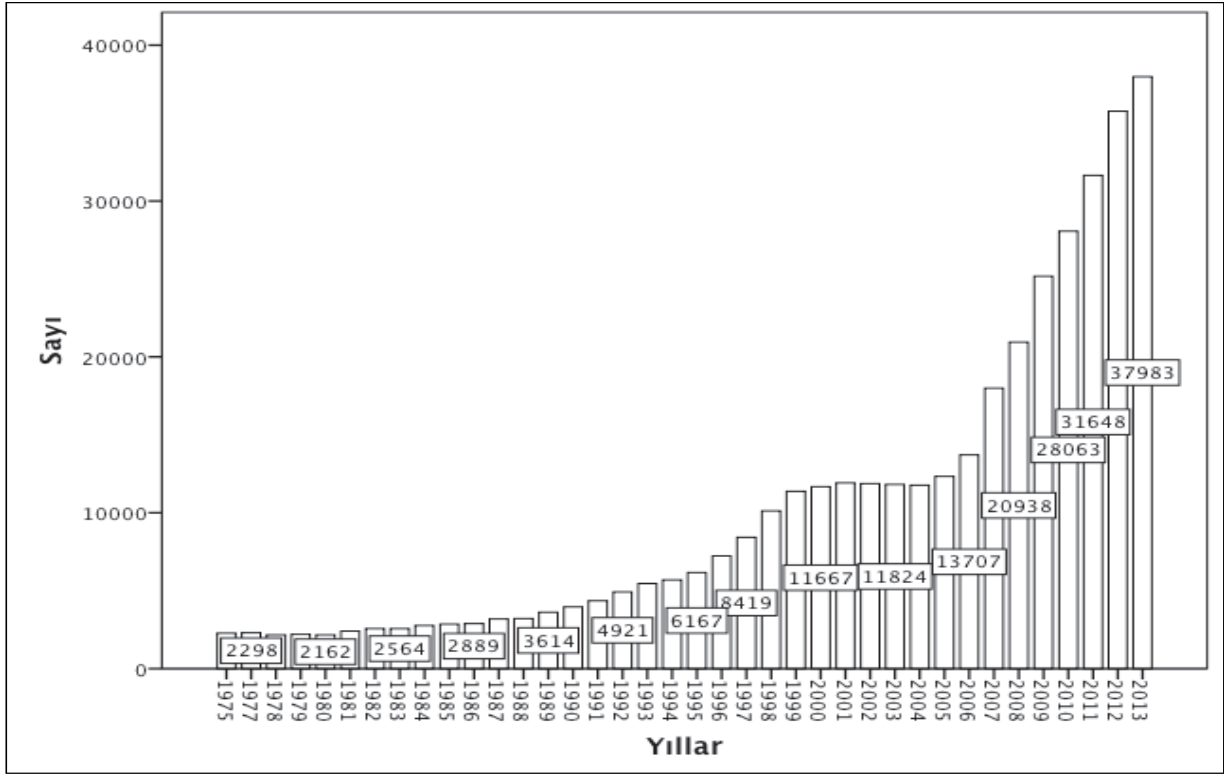
Resmi Gazete’de yayımlanan Özel Hastaneler Yönetmeliği ile gerçekleştirilmiştir.

Yıllar içinde sağlanan teşviklerin ve son 10-15 yıldır uygulanmakta olan sağlık politikalarının etkisiyle, özel hastanelerin toplam hastaneler içindeki payı 1975 yılında %8.7, 1980’de %8.2, 1985’de %12.5, 1990’da %11.5, 1995’de %13.4, 2000’de %19.1, 2005’de %22.4’iken, 2010’da %34.0 ve 2013 yılında %36.3’e ulaşmıştır.

Türkiye’de özel hastane (Şekil 1), özel hastane yatak (Şekil 2) ve özel hastane başına düşen ortalama yatak (Şekil 3) sayısındaki yıllar içindeki artış dikkate alındığında, 1975-2013 yıllarını üç dönem olarak incelemek mümkündür (Tablo 1).

1995 yılına kadar olan dönemi “Butik Özel Hastaneler Dönemi”, 1996-2005 yıllarını “Geçiş Dönemi” ve 2006 ile sonrasını da “Mega Özel Hastaneler Dönemi” olarak adlandırabiliriz.

1975 yılında özel hastane sayısı 79, özel hastanelerdeki toplam yatak sayısı 2271 iken, bir özel hastane başına düşen ortalama yatak sayısı yaklaşık 29’dur. Özel hastanelerden hizmet almanın kişilerin doğrudan cepten sağlık harcamalarıyla mümkün olduğu bu dönemi “Butik Özel Hastaneler Dönemi” olarak adlandırmak mümkündür. Özel hastanelerin bu dönemde, çoğunlukla kamuda yarı zamanlı çalışan, çok daha az olarak da yalnızca özelde çalışan hekimlerin paralı hastalarının, çoğunlukla da cerrahi tedavileri için kullandıkları, önemli

Şekil 2. Türkiye’de yıllara göre özel hastane yatak sayıları (1975-2013)

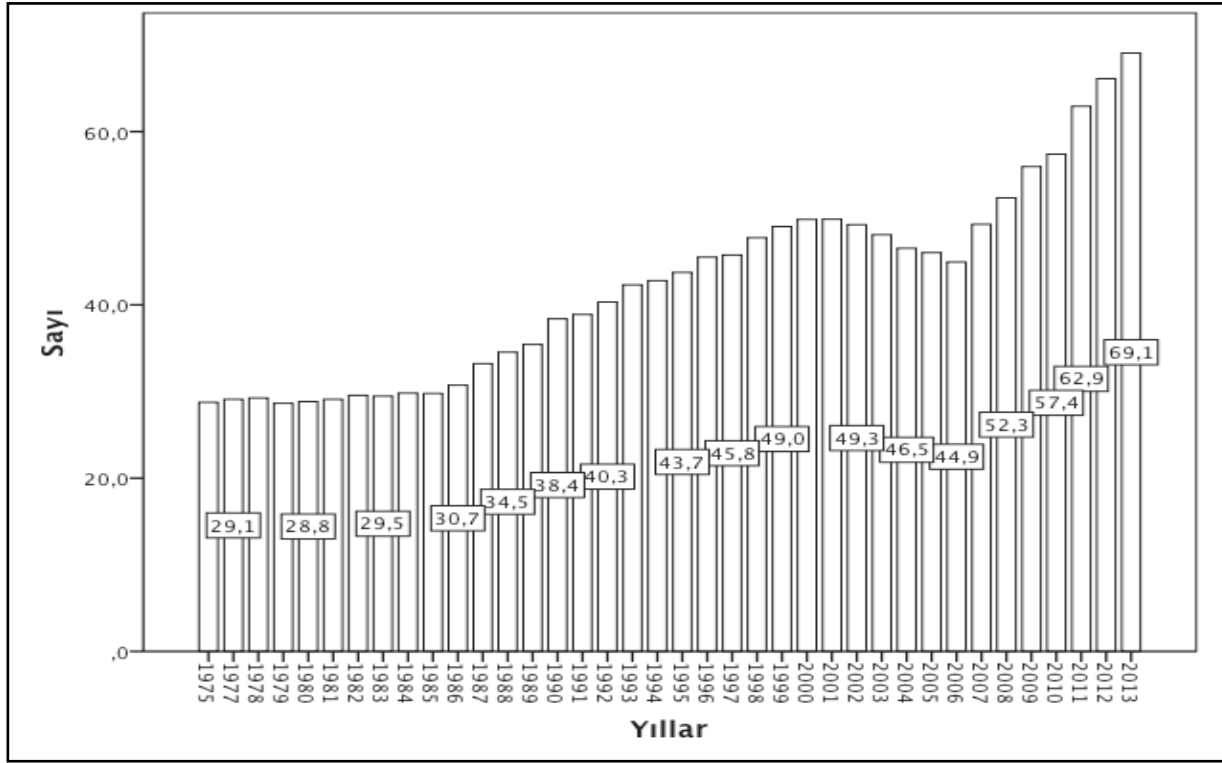
Kaynaklar: Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Tedavi Kurumları Genel Müdürlüğü. (1976-1978). Yataklı Tedavi Kurumları 1975-1987 Yılı Bültenleri. Ankara. Sağlık Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (1989-2008). Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllıkları 1988-2007. Ankara. Sağlık Bakanlığı. Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü. (2011). Sağlık İstatistikleri Yıllıkları 2008-2010. Ankara. Sağlık Bakanlığı. Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü. (2012-2014). Sağlık İstatistikleri Yıllıkları 2011-2014. Ankara. Sağlık Bakanlığı. Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu (2014). Kamu Hastane

bölümünün çok küçük yatak kapasiteli hastaneler durumunda oldukları bilinmektedir. Butik Özel Hastaneler Dönemi, hastaların, genellikle hekim ücretini doğrudan hekime, hastane giderlerini (tedavi ve otelcilik hizmetleri) de hastaneye ödedikleri bir uygulamanın ve bu hastanelerin mülkiyetinin de çoğunlukla hekimlere ait olduğu bir dönemdir.

Doksanlı yıllarla birlikte, Emekli Sandığı (ES) kapsamındaki hasta ve bakmakla sorumlu oldukları yakınları tarafından doğrudan başvuru yapılabilen, Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) mensupları ile bakmakla sorumlu oldukları yakınlarının dönemin SSK Hastaneleri¹ tarafından sevkleri yapıldığında hizmet alabildikleri ve her iki hasta grubunun sağlık hizmet giderlerinin tümünün söz konusu iki kamu sigorta kurumu tarafından karşılandığı bir dönem başlamıştır. “Geçiş Dönemi” olarak adlandırılabilir bu dönemde özel hastanelerin hasta profili cepten harcama yapabilen hastalar yerine, kamu sosyal güvenlik kurumundan güvenceli olanlara dönüşmeye başlamıştır. Geçiş Döneminin başlangıcı olarak kabul ettiğimiz 1996 yılı itibarıyla, Türkiye’de özel hastanelerin toplam sayısı 159, toplam yatak sayısı 7236, özel hastane başına

düşen ortalama yatak sayısı da 45.5’dir. Bu dönemin son yılı olarak kabul edilen 2005 yılında ise özel hastanelerin toplam sayısı 268’e, toplam yatak sayısı 12339’a ve özel hastane başına düşen ortalama yatak sayısı 46.0’ya ulaşmıştır. Söz konusu yatak sayısı ile Geçiş Dönemindeki özel hastaneleri, orta büyüklükte yataklı tedavi kurumları olarak tanımlamak mümkündür. Doksanlı yılların ortalarında özel hastanelere yönelik teşviklerin yetersizliği nedeniyle, sayı ve kapasite olarak istenilen seviyeye ulaşamadıklarını ifade eden çalışmalara sıklıkla rastlanmaktadır (Kaya, 1995). Daha sonraki bölümde ayrıntılı olarak paylaşılacak verilerde de görüleceği üzere, Geçiş Döneminde gayri safi yurt içi gelirden (GSYİG) yeterli pay alamayan-düşük pay alan (dolayısıyla sanayileşmemiş-kentleşmemiş bu nedenle sağlık güvencesi kapsamındaki nüfusun -SSK, ES ve devlet memuru- sayısının sınırlı olduğu) 29 ilde özel hastane bulunmamaktadır.

Özel hastanelerin üçüncü dönemini, “Mega Özel Hastaneler Dönemi” olarak adlandırmak ve bu dönemi 20 Mayıs 2006 gün ve 26173 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren, üç kamu sosyal güvenlik kurumu SSK, ES ve Bağ-Kur’un

Şekil 3. Türkiye’de yıllara göre özel hastane başına düşen ortalama yatak sayısı (1975 - 2013)

Kaynaklar: Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Tedavi Kurumları Genel Müdürlüğü, (1976-1978). Yataklı Tedavi Kurumları 1975-1987 Yılı Bültenleri. Ankara. Sağlık Bakanlığı, Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (1989-2008). Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllıkları 1988-2007. Ankara. Sağlık Bakanlığı, Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, (2011). Sağlık İstatistikleri Yıllıkları 2008-2010. Ankara. Sağlık Bakanlığı, Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü, (2012-2014). Sağlık İstatistikleri Yıllıkları 2011-2014. Ankara. Sağlık Bakanlığı, Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu (2014). Kamu Hastane Birlikleri 2014, İkinci Baskı, Ekim, Ankara. Verilerinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

birleştirilerek, Sosyal Sigortalar Kurumu (SGK)’nın kuruluşunu gerçekleştiren 5502 sayılı Yasa ile başlatmak mümkündür. Bu dönemde toplam 17 ilde ilk özel hastaneler açılmış (Tablo 2), özel hastane bulunmayan il sayısı 12’ye inmiştir.

SGK’nin kuruluşunun ardından hazırlanan ancak hukuksal süreçler nedeniyle uygulamaya girmesi, 1 Ekim 2008 tarihine kadar uzayan 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Yasası ile birlikte özel hastanelerin en büyük hizmet alıcısı SGK olmuştur. Bu dönemde SGK’nin hizmet satın alması ve satın almasındaki koruyucu tercihlerin yanı sıra, 5510 sayılı Yasa’nın sağladığı olanaklarla özel hastaneler kendilerinden hizmet alan sigortalılardan, günümüzde hizmet bedelinin %200’üne kadar ilâve ücret almaktadır. Mega Özel Hastaneler Döneminde, özel hastanelerin finansman kaynağının temelinde kamu sağlık sigortası (SGK) hizmet alımları ile hizmet almak için başvuran sigortalıların cepten ödeme yaparak karşılamak zorunda bırakıldıkları ilave ücret bedelleri bulunmaktadır. Butik Özel Hastaneler Dönemindeki gibi tedavi harcamalarının tümünü cepten ödeyerek hizmet satın alanların sayısı ise oldukça sınırlıdır.

Bu dönemde kurulan özel hastanelerin yatak kapasitelerinin önceliklere göre büyüklüğü, uluslararası sermaye ile ortaklıkları ve hastane zincirleri tercihleri dikkat çekmektedir. Mega Özel Hastaneler Döneminin başlangıcı olarak düşünülebilecek 2006 yılında toplam özel hastane sayısı 305, yatak sayısı 13707 iken bir özel hastane başına düşen ortalama yatak sayısı 44.9’dur. Bir sonraki yılda ise toplam özel hastane sayısı 365’e, yatak sayısı 17995’e ve bir özel hastane başına düşen ortalama yatak sayısı da 49.3’e yükselmiştir. İçinde bulunduğumuz söz konusu dönemle ilgili en son veriler 2013 yılına aittir. Bu yıl itibarıyla toplam özel hastane sayısı 550’ye, özel hastanelerin toplam yatak sayısı 37983’e ve özel hastane başına ortalama yatak sayısı da 69.1’e ulaşmıştır.

Sermayenin ve Özel Hastanelerin Yapısal Özellikleri

Bilindiği gibi, kapitalist sistemin öznesi paradır-kârdir. Sermaye hangi birikim alanında var olursa olsun temel amacı kâr ve kârın en üst düzeye çıkartılmasıdır. Sermaye sınıfının kendisi için birikim alanı olarak belirlediği alan, ister metal sanayi, ister maden, ister otomotiv, ister inşaat, ister gıda, ister

Tablo 2. İlk özel hastanesi geçiş dönemi ile mega özel hastaneler döneminde açılan iller

Geçiş Dönemi 1996 - 2005		Mega Özel Hastaneler Dönemi 2006 - ...	
Afyonkarahisar	Ağrı	Adıyaman	Bingöl
Batman	Burdur	Bitlis	Bolu
Çankırı	Düzce	Erzincan	Giresun
Iğdır	Isparta	Karaman	Kırıkkale
Karabük	Konya	Kırşehir	Kütahya
Nevşehir	Niğde	Mardin	Muş
Ordu	Osmaniye	Rize	Sivas
Siirt	Şanlıurfa	Şırnak	Tokat
Van	Yalova	Zonguldak	
Yozgat			

Kaynaklar: Sağlık Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (1996). Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 1995 (Yayın No: 580). Ankara. Sağlık Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2006). Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 2005 (Yayın No: 697). Ankara. Sağlık Bakanlığı. Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu (2014). Kamu Hastane Birlikleri 2014, İkinci Baskı, Ekim, Ankara. Verilerinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

Tablo 3. Türkiye’de 100 ve üzerinde özel hastane yatağı olan iller ve GSYİG’den aldıkları pay (1996)

İl	Özel Hastane Sayısı	Özel Hastane Yatak Sayısı	GSYİG’den Aldığı Pay %
Adana	8	286	3.4
Ankara	6	400	7.5
Antalya	5	220	2.6
Balıkesir	3	119	1.6
Bursa	4	222	4.0
Gaziantep	4	340	1.5
Hatay	4	109	1.6
Mersin	4	185	2.5
İstanbul	72	3701	21.8
İzmir	9	387	8.0
Sakarya	4	137	1.1
Samsun	2	111	1.5
Toplam (12 il)	125	6217	57.1
Türkiye	159	7236	100.0

Kaynaklar: Sağlık Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (1997). Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 1996 (Yayın No: 588). Ankara. Sönmez, M. (1998). Bölgesel Eşitsizlik Türkiye’de Doğu-Batı Uçurumu. Alan Yayıncılık, Haziran 1998, İstanbul. ISBN 975-7414-71-9. Verilerinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

ilaç, isterse sağlık hizmetleri sunumu alanı olsun söz konusu temel amacı ve varlık nedeninde herhangi bir değişiklik söz konusu olmaz.

Türkiye’de özel hastanelerin illere göre dağılımında da benzer nedenin sonuçları görülebilmektedir. Özel hastane patronları “müşteri” neredeyse orada yatırım yapmış-sağlık hizmeti sunmuşlardır. Çalışmada, GSYİG’den illerin aldıkları payın verisine yalnızca 1996 yılı için ulaşılabilmektedir

(Sönmez, 1998). Bu yılda da özel hastane patronlarının benzer tutumu söz konusudur. Türkiye’de 1996 yılında, toplam 80 ilden 45’inde özel hastane bulunmamaktadır. Bu illerin tümünün GSYİG’den aldığı pay, yalnızca %17.2’dir. Bir başka ifadeyle, il başına ortalama GSYİG %0.4’dür. İllerin 35’inde özel hastane bulunmaktadır. Bu illerin GSYİG’den aldıkları payın toplamı %82.6 ve il başına ortalama GSYİG payı %2.4’dür (Tablo 4).

Aynı yıl için 100 ve daha fazla sayıda özel hastane yatağına sahip il sayısı ise 12’dir. Söz konusu 12 ilin GSYİG’den aldıkları payın toplamı %57.1, il başına ortalama GSYİG payı da %4.8’dir. Bu iller, 1996 yılı itibariyle Türkiye’deki toplam özel hastanelerin %78.6’sına, özel hastane yataklarının da %85.9’una sahiptir (Tablo 3).

İllerin GSYİG’den aldıkları payın verisine ulaşılabildiği için değerlendirmeye alınan 1996 yılı, makalenin üçüncü bölümünde ifade edilen Butik Hastaneler Döneminin sonu, Geçiş Döneminin ise başlangıcı olan yıldır. Geçiş Döneminde özel hastanelerin temel gelir kaynağı, SSK ve ES kapsamında sağlık sigortası olanlardır. SSK’liler için kamudan yapılan sevkle, ES’liler için ise doğrudan özel hastanelerin kullanımının mümkün olduğu bu dönemde özel hastane patronları “müşteri” bulunan, varlıklı illeri tercih etmiş ve özel hastaneler buralarda kümelenmiştir. Günümüzde de 2013 yılı itibariyle özel hastane olmayan 12 il bulunmaktadır (SB TKHK, 2014). Bu illerin 1996 yılı itibariyle GSYİG’den aldıkları payın toplamı %2.3, il başına ortalama GSYİG payı ise %0.19’dur (Tablo 4). Bu durum, özel hastane tedavi bedelinin ne tümünü cepten ödeyebileceklerin ne de SGK kapsamında olsalar bile, özel hastanelerin %200’lere varan ilâve ücret talebini ödeyebileceklerin bu illerin nüfusu içindeki paylarının herhangi bir özel hastane işletmesinin gereksinimlerini karşılayabilecek düzeyde olmadığına göstergesi olarak kabul edilebilir. Aynı yıl için özel hastanesi olan 79 ilin GSYİG’den aldıkları payın toplamı yine 1996 yılı verileriyle % 97.7, il başına ortalama GSYİG payı ise 1.24’tür (Tablo 4).

Söz konusu durum aynı zamanda, özel hastanelerin varlık nedenini ortaya koyması açısından da önemlidir.

SGK’nin Tedavi Edici Hizmet Satın Almadaki Tercihi: Patron Sevgisi

Kamu sigorta finansman kurumu olarak kurulmuş olan SGK, sosyal güvenlik kapsamında çalışan sigortalıların daha önce SSK, ES ve Bağ-Kur tarafından ayrı ayrı yapılan sağlık ödemelerini, Ocak 2008

Tablo 4. 1996 ve 2013 yıllarında özel hastane bulunan ve bulunmayan illerin 1996 yılı GSYİG'sinden aldıkları pay

	1996	2013
Özel hastanesi olmayan iller		
İl sayısı	45	12*
İllerin GSYİG'den aldıkları payın toplamı (%)	17.2	2.3
İl başına ortalama GSYİG payı (%)	0.38	0.19
Özel hastanesi olan iller		
İl sayısı	35	79
İllerin GSYİG'den aldıkları payın toplamı (%)	82.6	97.7
İl başına ortalama GSYİG payı (%)	2.36	1.24

Kaynaklar: Sağlık Bakanlığı, Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (1997). Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 1996 (Yayın No: 588). Ankara. Sağlık Bakanlığı. Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu (2014). Kamu Hastane Birlikleri 2014, İkinci Baskı, Ekim, Ankara. Sönmez, M. (1998) Bölgesel Eşitsizlik Türkiye'de Doğu-Batı Uçurumu. Alan Yayıncılık, Haziran 1998, İstanbul. ISBN 975-7414-71-9. Verilerinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

*Amasya, Ardahan, Artvin, Bartın, Bayburt, Bilecik, Gümüşhane, Hakkari, Kars, Kilis, Sinop, Tunceli

tarihinden itibaren tek bir yerden yapmaya başlamıştır. SGK, kapsamındaki sigortalılar için devlet (Kamu Hastane Birlikleri), üniversite ve özel hastanelerden tedavi hizmeti satın almaktadır.

Kamu sigorta kurumları, 2008 yılından itibaren de SGK, tedavi hizmeti satın almak için (tedavi gideri olarak) 2002 yılında 2 milyar 831milyon TL, 2003 yılında 4 milyar 362 milyar TL, 2007 yılında 10 milyar 267 milyar TL, 2010 yılında 18 milyar 381 milyar TL ve 2012 yılında da 29 milyar 142milyon TL harcamıştır. Buna verilere göre, SGK'nin 2012 yılındaki tedavi giderleri 2002 yılına göre on kattan daha fazla artış göstermiştir (Tablo 5). Bununla birlikte, bu dönemde AKP Hükümetleri'nin sigorta kapsamındaki kilerin tedavi giderlerinin hangi hastanelerden karşılanmasını tercih ettikleri de önem taşımaktadır.

SGK, 2002 yılında tedavi hizmeti satın almak için harcadığı paranın %64'ü ile devlet, %22'si ile üniversite ve %14'ü ile özel hastanelerden tedavi hizmeti satın almıştır. Bununla birlikte, 2011 yılında tedavi hizmeti satın almada devlet hastanelerinin payı %52'ye, üniversite hastanelerinin payı %18'e

gerilemiş, özel hastanelerin payı ise %30'a yükselmiştir. SGK, 2008-2011 yıllarındaki özel hastane tercindeki dikkat çekici aşırılığını, 2012 yılı itibariyle yumuşatmayı tercih etmiş ve özel hastanelerden tedavi hizmeti almak için yaptığı harcamanın toplam tedavi gideri içindeki payını %25'e düşürmüştür. SGK'nin tedavi hizmeti satın almadaki tercihini belirlemek için, 2012 yılındaki kurum paylarını 2002 yılına kıyasla karşılaştırdığımızda özel hastanelerin payının %78 oranında artarken, devlet hastanelerinin payının %10, üniversite hastanelerinin payının da %19 oranında azalmış olduğu görülmektedir (Tablo 5).

AKP Hükümetleri'nin patron sevgisinin yaşama geçirilmesi olarak da tanımlanabilecek bu dönemde, SGK'nin tedavi edici hizmet satın almadaki söz konusu tercihi Mega Özel Hastaneler Döneminin yaratılması ve devamlılığı için bir gerekliliktir. Bununla birlikte, söz konusu eğilimin artarak devam etmesi beklenmelidir.

Sonuç

Türkiye'de sağlık hizmet sunumunun sermaye için birikim alanı olmadığı ve kamunun özel olarak yer açmadığı dönemde, özel hastaneler parası olanların bulunduğu illerde kümelenmiştir. Seksenli yıllarda kapitalizmin yeniden düzenlenmesi sürecinde birikim alanı olarak görülmesi ve kamusal kaynakların sistemli olarak özel sektöre aktarılmasıyla sağlanan teşviklerle birlikte, özel hastaneler ülke genelinde yaygınlaşırken, yatak kapasiteleri de artış göstermeye başlamıştır. Söz konusu başlangıç AKP öncesi hükümetlerin Sağlık Reformu uygulamalarının, sürecin devamı da özü aynı, adı farklı olan AKP'nin Sağlıkta Dönüşüm uygulamalarının içeriğini oluşturmaktadır. Bu dönemlerde, kamu sigorta kurumlarının özel hastanelerden hizmet satın alması sistemli hale getirilmiş, tedavi hizmetlerinin karşılanmasında özel sektör öncelenmiştir. İfade edilen tutumla birlikte, özel hastaneler ülke geneline yaygınlaşırken, yatak kapasiteleri de artmaya, uluslararası sermayenin de alana katılımıyla birlikte, hastane zincirleri oluşmaya başlamıştır.

Tablo 5. SGK tedavi harcamalarının yıllara ve hastanelere göre dağılımı 2002-2012, (%)

Hastaneler	Yıllar												Görelî değişim 2002-2012
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010*	2011*	2012*		
Devlet hastaneleri	64.1	68.7	69.1	62.6	64.1	62.3	52.5	52.1	52.1	51.7	57.5	0.90	
Üniversite hastaneleri	21.9	19.0	18.3	19.2	15.6	14.8	16.1	17.0	19.4	18.8	17.6	0.81	
Özel hastaneler	14.0	12.3	12.6	18.2	20.3	22.9	31.4	30.9	28.5	29.5	24.9	1.78	
Toplam Milyon-TL	2831	4362	5906	5626	8489	10267	13953	15129	18381	21766	29142	10.29	

* Önceki yıllarda bulunmadığı için bu yıllara ait Diğer Tedavi başlığındaki harcamalar çıkartılarak hesaplanmıştır. Kaynaklar: SGK Sağlık İstatistik Yıllığı 2008 ve SGK İstatistik Yıllığı verilerinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

Günümüzde sağlık emekçileri için köleci toplum biçimindeki koşulları anımsatan, sendikal örgütlenmenin deyim yerindeyse, yasak olan özel hastanelerin, kamuya göre daha verimli olduğu da kanıtlanamamış olmakla birlikte, söz konusu tartışma (karşı propaganda) rafa kaldırılmıştır. Sağlık hizmetleri sunumunun toplumsal maliyetini artırdığı bilinen özel sağlık hizmetlerinin ve özelinde de özel hastanelerin yakından izlenmesi, veri sunulmayarak yaratılan sis perdesinin üzerlerinden kaldırılarak durumun görünür kılınması ve hem hizmet sunumu ve finansmanı hem de çalışma koşulları yönünden ivedilikle tartışmaya açılması gerekmektedir.

Teşekkür

Kırka yakın kaynaktaki verileri sabırla bir araya getiren Dr. Barış Can'a katkısı için teşekkür ederim.

Dipnot

1. SSK Hastanelerinin 2005 yılında SB'ye devredilmesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız; Öztürk, O. Sağlık Hizmeti Sunumu Kapsamındaki Hak Değişimleri 2002-2009, 554-564 (içinde Almanak-2008 Analizleri, Sosyal Araştırmalar Vakfı, Kasım 2009, Ezgi Matbaası, İstanbul. (ISBN 605 89 7157-8)

Kaynaklar

Belek, İ. (1998) *Hastane Mülkiyet Durumu İle Kaba Ölüm Hızının İlişkisi: Hangisi Daha Başarılı? Kamu Hastaneleri mi? Özel Hastaneler mi?* *Toplum ve Hekim*, 13(1), 2-7.

Hamzaoğlu, O. (2007) *Sağlık Sistemleri Dosyasından Akılda Kalanlar*. *Toplum ve Hekim*, 22(3), 239-40.

Hamzaoğlu, O. (2013) *Dünyada Sağlık Reformu Türkiye'de Sağlıkta Dönüşüm: Gerçekler ve Belgeleri*. *Toplum ve Hekim*, 28(3), 172-180.

Hamzaoğlu, O. (2014) *Türkiye'de Sağlık Harcamaları: Kim Kimin İçin Harcıyor?. İçinde: Sağlık(sız)lık Yıllığı 2013*, Ed.: Hande Arpat, Ekin Sönmez, Osman Güven, Yazılama Yayınevi, Mart 2014, İstanbul. ISBN 978-605-5892-96-8. Sf. 35 -51.

Homedes, N., Ugalde, A. (2005) *Why Neoliberal Health Reforms Have Failed in Latin America*, *Health Policy*, 71: 83-96.

Kaya, K., Kaya S. (1995) *Türkiye'de Özel Hastanelere Genel Bir Bakış*. *Toplum ve Hekim*, 10(69-70), 62-69.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı. Tedavi Kurumları Genel Müdürlüğü. (1976). *Yataklı Tedavi Kurumları 1975 Yılı Bülteni*. Ankara.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı. Tedavi Kurumları Genel Müdürlüğü. (1978). *Yataklı Tedavi Kurumları 1977 Yılı Bülteni*. Ankara.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı. Tedavi Kurumları Genel Müdürlüğü. (1979). *Yataklı Tedavi Kurumları 1978 Yılı Bülteni*. Ankara.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı. Tedavi Kurumları Genel Müdürlüğü. (1980). *Yataklı Tedavi Kurumları 1979 Yılı Bülteni*. Ankara.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı. Tedavi Kurumları Genel Müdürlüğü. (1981). *Yataklı Tedavi Kurumları 1980 Yılı Bülteni*. Ankara.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (1982). *Yataklı Tedavi Kurumları 1981 Yılı Bülteni*. Ankara.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (1983). *Cumhuriyet Dönemi Yataklı Tedavi Hizmetleri 1923 - 1983 ve 1982 Yılı Çalışmaları (Yayın No: 505)*. Ankara.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (1984). *Yataklı Tedavi Kurumları 1983 Yılı Bülteni (Yayın No: 507)*. Ankara.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (1985). *Yataklı Tedavi Kurumları 1984 Yılı Bülteni (Yayın No: 510)*. Ankara.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (1986). *Yataklı Tedavi Kurumları 1985 Yılı Bülteni (Yayın No: 513)*. Ankara.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (1987). *Yataklı Tedavi Kurumları 1986 Yılı Bülteni (Yayın No: 522)*. Ankara.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (1988). *Yataklı Tedavi Kurumları 1987 Yılı Bülteni (Yayın No: 523)*. Ankara.

Sağlık Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (1989). *Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 1988 (Yayın No: 531)*. Ankara.

Sağlık Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (1990). *Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 1989 (Yayın No: 539)*. Ankara.

Sağlık Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (1991). *Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 1990 (Yayın No: 545)*. Ankara.

Sağlık Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (1992). *Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 1991 (Yayın No: 548)*. Ankara.

Sağlık Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (1993). *Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 1992 (Yayın No: 553)*. Ankara.

Sağlık Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (1994). *Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 1993 (Yayın No: 559)*. Ankara.

Sağlık Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (1995). *Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 1994 (Yayın No: 566)*. Ankara.

Sağlık Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (1996). *Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 1995 (Yayın No: 580)*. Ankara.

Sağlık Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (1997). *Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 1996 (Yayın No: 588)*. Ankara.

Sağlık Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (1998). *Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 1997 (Yayın No: 599)*. Ankara.

Sağlık Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (1999). *Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 1998 (Yayın No: 619)*. Ankara.

- Sağlık Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.** (2000). *Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 1999* (Yayın No: 629). Ankara.
- Sağlık Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.** (2001). *Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 2000* (Yayın No: 634). Ankara.
- Sağlık Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.** (2002). *Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 2001* (Yayın No: 641). Ankara.
- Sağlık Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.** (2003). *Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 2002* (Yayın No: 652). Ankara.
- Sağlık Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.** (2005). *Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 2004* (Yayın No: 683). Ankara.
- Sağlık Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.** (2006). *Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 2005* (Yayın No: 697). Ankara.
- Sağlık Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.** (2007). *Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 2006*. Ankara.
- Sağlık Bakanlığı. Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.** (2008). *Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı 2007* (Yayın No: 744). Ankara.
- Sağlık Bakanlığı. Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü.** (2011). *Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2008* (Yayın No: 806). Ankara.
- Sağlık Bakanlığı. Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü.** (2011). *Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2009* (Yayın No: 824). Ankara.
- Sağlık Bakanlığı. Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü.** (2011). *Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2010* (Yayın No: 832). Ankara.
- Sağlık Bakanlığı. Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü.** (2012). *Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2011* (Yayın No: 885). Ankara.
- Sağlık Bakanlığı. Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü.** (2013). *Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2012* (Yayın No: 885). Ankara.
- Sağlık Bakanlığı. Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü.** (2014). *Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2013* (Yayın No: 885). Ankara.
- Sağlık Bakanlığı. Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu** (2014). *Kamu Hastane Birlikleri 2014, İkinci Baskı, Ekim*, Ankara.
- Sönmez, M.** (1998) *Bölgesel Eşitsizlik Türkiye'de Doğu-Batı Uçurumu*. Alan Yayıncılık, Haziran 1998, İstanbul. ISBN 975-7414-71-9
- SGK** (2009) *Sağlık İstatistik Yıllığı 2008*, Ankara.
- SGK** (2013) *Sağlık İstatistik Yıllığı 2012*, Ankara.
- World Bank.** (1987) *Financing Health Services in Developing Countries: An Agenda for Reform*, Washington.
- World Bank.** (1993) *World Development Report 1993, Investing in Health*. New York: Oxford University Press.